

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Панчишак Вікторія Михайлівна
Науковий керівник доц. Чистіліна Т.О.
Харківський навчально-науковий інститут
ДВНЗ «Університет банківської справи»

Актуальність теми. Осмислення трансформаційних процесів, що відбуваються в українському суспільстві внаслідок Революції Гідності 2014 р. дає підстави констатувати, що революція сталася, перш за все, у морально-етичних, ціннісних орієнтирах українців, постаючи як переламний етап трансформації української національно-культурної ідентичності. Але сподівання на те, що Україні внаслідок революційних світоглядних змін у короткі терміни вдасться радикально модернізувати всі сфери життєдіяльності суспільства та досягти рівня найрозвинутіших постіндустріальних держав, не виправдалися. Наразі, актуальним завданням є виявлення перешкод та проблем, що стоять на цьому шляху.

Постановка проблеми. Століття колоніального минулого сформували такі риси української національної ідентичності, які виявляються проблемою та гальмом на шляху революційних перетворень суспільної свідомості та заважають здійснити соціальні перетворення. Виявлення цих проблемних рис та вироблення стратегії їх подолання є невідкладною задачею.

Виклад основного матеріалу. Наслідки Революції Гідності для української національно-культурної ідентичності, як духовного простору модернізації усіх сфер суспільного життя носять суперечливий характер. З одного боку, відбувається остаточний розрив із світоглядними орієнтирами радянського минулого, національна ідентичність набуває більш визначених форм завдяки усвідомленню суспільством своєї етнічної окремішності та необхідності вибору власного шляху розвитку. З іншого боку, зберігається невизначеність національної ідентифікації певних груп населення, і навіть спостерігається агресивне відторгнення змістовних складових української ідентичності, несприйняття демократичних цінностей, відторгнення модернізаційного поступу. Явним є розкол українського суспільства за ідентифікаційними ознаками, світоглядна дезорієнтація мільйонів громадян.

Коло ідентифікаційних проблем, від яких потерпають сучасні українці, розширюється за рахунок тих, що мали місце в минулому, до

Революції Гідності, а в останні роки лише посилюлися. Мова йде про перебування України в епіцентрі протистояння між Східною та Західною цивілізаціями, між тенденціями глобалізації та необхідністю національно-етнічного та культурного виокремлення, між модернізаційними прагненнями та тягарем постколоніальних соціально-культурних та економічних зв'язків.

Не набувши сталої національної ідентичності внаслідок колоніального минулого, українське суспільство змушено узгоджувати свої ідентифікаційні прагнення із загальносвітовими тенденціями глобалізації, одним з проявів якої є глобалізація ідентичності. За думкою відомого дослідника Е. Тофлера, в сучасному світі національні держави втрачають позиції суб'єктів економічних, політичних, соціальних процесів, стають свого роду анахронізмами. А чітка фіксація національної ідентичності становить небезпеку для узгодження різноспрямованих інтересів та досягнення консенсусу з важливих питань у світовому масштабі через породжуване нею екстремістське прагнення захищати національні інтереси навіть збройним шляхом [1, с. 517-525]. Актуальна для сучасного світу ідентичність формується шляхом ототожнення із приналежністю до світового співтовариства, а не окремої нації – держави.

Ще однією проблемою є світоглядно-ідентифікаційна установка, яку вітчизняний аналітик Ю. Гаврилечко позначив терміном «виживальництво» [2]. Підґрунтя функціональних проблем української держави та суспільства в цілому він бачить у віковій світоглядній парадигмі виживання, яка сформувала в українців менталітет «виживальника». Автор тлумачить парадигму виживання в аспекті виживання індивідуального, на противагу колективному. Звідси – пріоритет власних інтересів, і зневага до захисту інтересів нації.

Окремий блок проблем української ідентичності полягає у наявності двох протилежних моделей ідентифікаційної практики, кожна з яких не задовольняє певну частину населення. Це *консервативно-ретроспективна модель* (спирається на підкреслення окремішності власної історії та культури) та *модель орієнтації на цінності «інших»* (ототожнення або з західноєвропейськими цінностями та ідеологічними установками демократії та лібералізму, або ж – з російською культурою, ідеологією на світоглядними установками) [3, с. 16]. При цьому, друга модель породжує ідентичність – копію, яка постає як «калька» з оригіналу, демонструючи лише зовнішнє карикатурне запозичення, без заглиблення у культурний контекст оригіналу – носія. Перша ж модель виявляється нежиттєздатною внаслідок панування у світі вже згадуваних процесів глобалізації ідентичності та неактуальності підкресленої замкненості національних держав.

Очевидно, що для подолання проблем ідентичності в українському суспільстві необхідна третя модель ідентифікаційних практик, яка б стала засадою ідентифікаційного консенсусу. В напрямку розробки такої моделі доцільним було б спиратися на принцип гармонійного співвідношення етнічної культурної та ментальної специфіки з універсалістськими, загальнолюдськими (а не «іншокультурними») принципами та світоглядними настановами. Така модель була запропонована відомим німецьким філософом К.-О. Апелем [4]. Серед універсалістських він виділяє такі принципи: інтерсуб'єктивності, взаємної довіри, відповідальності, врахування інтересів кожного, постійний конструктивний та рівноправний міжнаціональний діалог.

Висновки. Отже, запропонована третя модель ідентифікаційних практик відкриває позитивні перспективи для трансформації української національно-культурної ідентичності з урахуванням як актуальних процесів глобалізації ідентичності, так і українських національних особливостей. В основі цієї моделі лежить ідея узгодження культурно-етнічних особливостей з загальносвітовими процесами та тенденціями з урахуванням як перших, так і других. Ця модель виглядає перспективною як для подолання кризи ідентичності, так і для успішної модернізації українського суспільства, уникаючи при цьому як сліпого копіювання непритаманних українцям ідентифікаційних практик якогось іншого народу, так і замкненості на національних інтересах та етнічного консерватизму.

Література

1. Тоффлер Е. Третья волна [Текст] / Элвин Тоффлер [пер. с англ.]. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – С. 517-525.
2. Гаврилечко Ю. Привычка выживать мешает украинцам жить по-человечески [Электронный ресурс] / Ю. Гаврилечко // Хвиля. Net. – 21.03.13. – Режим доступа : <http://hvylyya.net/analytics/society/privyichka-vyizhivat-meshaet-ukraintsam-zhit-po-chelovecheski.html>
3. Зубенко А. С. Взаємодія особистісної та соціальної ідентичності (Соціально-філософський аналіз): автореф. дис. ... канд. філос. наук : спец. 09.00.03 / А. С. Зубенко. – Харків, 2005. – 20 с.
4. Апель К.-О. Етноетика та універсалістська макроетика: суперечність чи доповнюваність [Текст] / К.-О. Апель // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. – К.: Лібра, 1999. – С. 355-371.